

ION MIJA: UN NUME DE REFERINȚĂ ÎN FILMUL DOCUMENTAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

*Alexandru BOHANȚOV,
doctor în studiul artelor, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova*

Summary. In the year of 2018 there is celebrated the 80th anniversary of film director Ion Mija's birth. Being a filmmaker of vocation, he has manifested his creative talent at both cinematographic studios in our town: "Telefilm-Chișinău" and "Moldova-film". Despite harsh circumstances of our troubled cultural history, with an indisputable talent and dedication, the director Ion Mija has made a major contribution to the professional identity of the "Telefilm-Chișinău" studio. The following article contains a film analysis of his audiovisual creation, considering the time context when the director made his works - a period when the propaganda rhetoric, the ideological constraints and the triumphal visions of life were fully manifested.

Keywords: director Ion Mija, TV film, film fiction, documentary, audiovisual structure, director vision, ideological constraints.

Cineastul **Ion Mija** (21 octombrie 1938, Bălți - 6 decembrie 2001, Chișinău) de la bun început și-a legat destinul de creație de filmul televizat. Absolvind Facultatea de regie a Institutului de Cultură din Moscova (1960) și Cursurile superioare de regie în domeniul filmului documentar din cadrul aceleiași instituții (1963), dânsul a venit la studioul „Telefilm-Chișinău” chiar în momentul când aici, practic, se configura un organism viabil din punct de vedere artistic.

Filmul de debut *Ornamente* (1968) se înscrie printre lucrările de referință ale studioului „Telefilm-Chișinău”, fiind premiat, un an mai târziu, la Festivalul unional de filme televizate de la Minsk. În acest scurtmetraj nu există niciun comentariu din *off*, semnificațiile filmului fiind determinate pe de-a-ntregul de imaginile televizuale și un potpuriu din muzica noastră populară.

Unii ar fi tentați să creadă că juriul a fost cucerit de frumusețea arhitecturii populare și de meșteșugurile noastre tradiționale, dar este o falsă supoziție, întrucât toate acestea trebuie transpuse într-un limbaj audiovizual cât mai sobru și sugestiv, care să mizeze mai mult pe dinamica interioară a cadrului decât pe „floricelile de stil”. Documentarul care are ca obiect de filmare o manifestare artistică de tip tradițional devine, în cel mai bun caz, un purtător de *metalimbaj*, în care artele populare implicate în țesătura discursivă respectivă trebuie să devină complementare, să nu se estompeze una pe cealaltă.

Mai degrabă, am putea să le obiectăm realizatorilor că, iarăși, pentru a-și atinge finalitățile estetice scontate, au apelat la ceremonia de nuntă – unul dintre cele mai

importante evenimente din viața omului, care a fost mereu un „colac de salvare” în economia multor filme de ficțiune și nonficțiune ratate chiar din start (în stadiul de scenariu).

Aici nu avem de-a face cu un asemenea caz, regizorul Ion Mija, utilizând secvențele de la nuntă mai mult pentru a pune în valoare creația noastră populară. Este totuși straniu că regizorul n-a fost suspectat de o viziune arhaică asupra realității.

Însuflețit de primul său film de nonficțiune, care nu i-a creat niciun fel de probleme de ordin ideologic, Ion Mija purcede în pelicula *Amprente* (1968) la o explorare filmică a monumentelor epocii medievale a Statului moldovenesc: mănăstiri, biserici, fresce... La bază a fost un scenariu al tânărului scriitor și ziarist, Ignat Gherman. Ambele filme documentare – *Ornamente* și *Amprente* – se constituie într-un fel de dilogie care, odată cu trecerea anilor, și-a menținut cota de interes, deși sunt evidente și unele stângăcii de construcție vizuală.

În anul următor, pe micile ecrane apare pelicula documentară *În căutare* (1969), la care i-a avut drept colaboratori pe același Ignat Gherman (scenariu) și Ion Bolboceanu (imagine). În acest film este abordată munca de cercetare a savanților de la Institutul Politehnic din Chișinău, o instituție de învățământ superior foarte atrăgătoare pentru absolvenții școlilor medii din acei ani, grație tânărului și energicului rector Sergiu Rădăuțanu – devenit, în timp, o glorie a științei noastre (a pregătit 64 de doctori în științe și doctori habilitați, ținând prelegeri la prestigioase universități din Franța, Germania, SUA, Anglia, Coreea de Sud, Ungaria, India, Japonia etc.).

Totul ar fi fost bine și frumos în acest documentar, dacă s-ar mai fi povestit întrucâtva și despre dificultățile cu care se confruntau tinerii noștri cercetători. În tot cazul, bine e că am immortalizat pe peliculă imagini din tinerețea acestui mare savant – un „simbol al omului de știință moldovean”, cum l-a caracterizat discipolul său, fizicianul Ioan Holban.

Însă după ce a fost ales academician al AȘM, în 1972 (la 42 de ani!), mașina ideologică a partidului comunist din RSSM și temuta securitate a proclamat, sus și tare, că profesorul Sergiu Rădăuțanu provine dintr-o familie de moșieri și nu merită să se afle în postul de rector. A fost la mijloc neagra invidie a unor turnători/trădători de vocație din „neamul moldovenilor” – iată un subiect care ar merita o investigație filmică profundă din partea documentariștilor noștri.

Aflându-se față în față cu o conducere de tip nomenclaturist care, practic, îi dicta opțiunile tematice și regizorale, unii realizatori de televiziune au fost nevoiți să-și direcționeze energia creatoare pe un dublu registru: filme „la comandă” și câte ceva „pentru suflet”. Este o stratagemă care rareori s-a dovedit a fi cu sorți de izbândă, poate doar în cazul creatorilor de excepție...

Oricum, unul dintre oamenii de televiziune moldoveni care s-a străduit să nu-și compromită talentul a fost cineastul Ion Mija, „poate, unicul regizor de la noi, am în vedere studioul „Telefilm-Chișinău”, care a salvat materialul filmic de molima politicii

de moment, a avut o comportare de potrivit inveterat al conformismului”, scria confratele său de breaslă, cunoscutul redactor și scenarist Avram Mardare [3, p. 67-68].

În anul 1971, regizorul Ion Mija lansează scurtmetrajul documentar *Chișinău... Chișinău...* după un scenariu al poetului și cineastului Gheorghe Vodă. Filonul poetic al filmului n-a fost distorsionat, întrucât aniversarea de 500 de ani ai Chișinăului intrase deja în istorie și componenta scriptică nu mai trebuia să fie încărcată cu cifre și realizări de pomină. Se remarcă, îndeosebi, muzica inspirată a compozitorului Eugen Doga. Cântecele *Orașul meu, cu umeri albi de piatră*, pe versurile poetului Gheorghe Vodă, în interpretarea magnifică a tinerei soliste Sofia Rotaru, a fost o adevărată revelație.

Altfel zis, filmul documentar *Chișinău... Chișinău...* mai are un merit (decis de Măria-sa Întâmplarea) – acela de a fi adunat lângă focul creației artiști de aleasă valoare, vocația cărora, peste câțiva ani, avea să se manifeste în toată plenitudinea (în primul rând, compozitorul Eugen Doga și cântăreața Sofia Rotaru). Cântecele *Orașul meu...* a fost interpretat de Sofia Rotaru pe scena Festivalului Internațional „Orfeul de Aur” din orașul Burgas, Bulgaria (1973), unde solista câștigă Premiul I. Din vara anului 1998, acest minunat cântec, extrem de popular și mereu solicitat după atâția ani de la lansare în filmul lui Ion Mija, devine oficial Imn al orașului Chișinău. Primarul de atunci, Serafim Urecheanu, a dispus, totodată, crearea unui aranjament muzical special, cu participarea maestrului Eugen Doga, astfel încât muzica *Orașul meu* să răsune la fiecare oră exactă (24/24) pe Turnul cu Ceas al Primăriei municipiului Chișinău.

Pe parcursul anului 1974, regizorul Ion Mija a realizat filmul documentar *Lumea copilăriei noastre*, care făcea parte dintr-un proiect special al Televiziunii Centrale din Moscova, sub genericul *Copiii țării sovietelor*. Echipa de creație „orchestrată” de Ion Mija a reușit să transpună în imagini audiovizuale o poveste sugestivă și emoționantă despre copilărie – acest minunat paradis din viața omului. Este impresionantă naturalețea cu care se manifestă copiii în fața camerei de luat vederi, de parcă acest aparat – „incomod și necuviincios” în viziunea unor oameni maturi – pentru dânșii nici nu ar exista. Realizatorii au mizat foarte mult pe detaliile semnificative, copiii fiind surprinși în plină stradă, în parcuri și pe terenurile de sport, oriunde au posibilitatea să se simtă în voia lor.

La drept vorbind, în lungmetrajul de nonficțiune respectiv, cineastul Ion Mija a fost fidel crezului său estetic formulat cu multă exactitate, peste câțiva ani, într-un interesant dialog cu publicistul Valeriu Turea: „În filmul artistic regia este legea jocului. Documentarul, însă, se lasă mult mai greu regizat și, după părerea mea, într-un film bun nu trebuie să se simtă în genere regia. Nu e un paradox, e o pledoarie pentru firească” [5, p. 30].

Acest sincer discurs cinematografic, aproape lipsit de falsele convenții, conjugat cu fermecătoarele sonori muzicale ale compozitorului Eugen Doga, i-au conferit filmului prestigiu internațional. Documentarul a fost achiziționat de țări, precum

Japonia și Italia, fiind menționat cu o Diplomă în cadrul Festivalului unional de filme televizate din Tbilisi (1974).

„Memoria peliculei” ni-l readuce, în fața micului ecran, pe marele nostru regizor Emil Loteanu, unul dintre protagoniștii filmului-concert *Melodii nistrene* (1974, scenariul și regia: Ion Mija), alături de vedetele estradei naționale – Sofia Rotaru, Maria Codreanu, Nadejda Cepraga și Ion Suruceanu –, interpretând cântece de Eugen Doga. Frumoasele cuvinte ale lui Emil Loteanu despre creația compozitorului nostru, din preambulul peliculei, sunt rostite chiar în casa maestrului Eugen Doga, în compania solistului Ion Suruceanu. Revăzut la ora actuală, filmul-concert *Melodii nistrene* își revelă partea sa de prospețime, în primul rând, prin calitatea excepțională a muzicii compozitorului Eugen Doga și tinerețea acestor cunoscuți artiști moldoveni, trezindu-ne, involuntar, o stare plină de nostalgie.

Cineastul Ion Mija și-a probat forțele de creație și pe fâgașul cinematografului de ficțiune, în 1970, când a realizat scurtmetrajul *Piept la piept* după nuvela omonimă a prozatorului și dramaturgului Ion Druță [1, p. 11]. Faptul că acțiunea filmului este centrată pe doi protagoniști ambițioși și limbuți, consătenii Andrei și Gheorghe, buni prieteni încă din copilărie (în rolurile principale, actorii Victor Ciutac și Efim Lăzărescu), i-a sugerat regizorului o soluție judicioasă de ecranizare a cunoscutei narațiuni druziene (scenariul Dumitru Fusu), dânsul, mizând în special pe detaliul psihologic, surprins printr-o multitudine de planuri sugestive (imaginea Evgheni Evreinov). Mai adăugăm că, nuvela televizuală *Piept la piept* a fost cea de-a treia ecranizare după proza scriitorului Ion Druță, iar în plan valoric poate fi amplasată, păstrând proporțiile, firește, alături de marele film – *Ultima lună de toamnă* (1965, regia Vadim Derbeniov).

Regizorul Ion Mija este autorul primului film televizat de ficțiune de lung metraj în culori *Întâlnirea* (1978, imaginea – Nicolae Degteari, muzica – Eugen Doga) – o ecranizare a nuvelei *Întâlnirea de dincolo de moarte* a scriitorului și publicistului Mihail Gheorghe Cibotaru. Scenariul a fost conceput în mod special pentru artistul Grigore Grigoriu, a cărui evoluție în rolul central se înscrie printre reușitele actoricești ale peliculei.

Pelicula *Întâlnirea* a fost o piatră de încercare nu doar pentru echipa de filmare, ci și pentru Televiziunea Moldovenească care trebuia să raporteze, sistematic, organismelor abilitate din centru despre îndeplinirea *planului*, deoarece repartizarea volumului pentru filmele televizate ținea de competența Moscovei și era strict dozată. În acest sens, la compartimentul „Filme artistice” (de ficțiune) studioului „Telefilm-Chișinău” i se distribuia anual o oră și 15 minute, acesta fiind, în fond, standardul unui lungmetraj televizat.

Prima experiență filmică a regizorului Ion Mija pe tărâmul lungmetrajului de televiziune a fost susținută de maestrul Emil Loteanu (la capitolul regie). În fond,

colaborarea dintre cei doi cineaști datează încă din anii în care Ion Mija a fost regizor secund la filmele lui Emil Loteanu *Așteptați-ne în zori* (1963) și *Poienile roșii* (1966).

La următoarea producție televizuală – lungmetrajul *Casă pentru Dionis* (1979, scenariul Anatoli Gorlo, imaginea Ion Bolboceanu) – regizorul Ion Mija s-a simțit mai puțin încătușat de rigorile de natură ideologică, deși problema abordată – migrația tineretului de la țară la oraș – astăzi interesează dintr-un cu totul alt punct de vedere.

Dacă am face un mic bilanț al activității de creație a regizorului Ion Mija, ar trebui să recunoaștem că „piesele lui de rezistență” se regăsesc, în primul rând, în sfera filmului documentar, unde a stăpânit cu multă siguranță puterea de sugestie a imaginii audiovizuale, mai ales, când a avut la îndemână și niște texte de calitate.

Remarcăm colaborarea sa fructuoasă cu scenaristul Dumitru Olărescu în procesul de realizare a trei filme documentare: pelicula *Casa noastră* (1975) abordează estetica locuințelor rurale sub un unghi mai puțin obișnuit, punând în valoare simbolul băștinei, al cuibului părintesc, care a însemnat atât de mult pentru supraviețuirea neamului nostru într-un secol când „nivelarea”, „înlăturarea diferențelor” (dintre sat și oraș, etnii, elite și oamenii de rând ș.a.m.d.) au fost puse în practică fără nici un fel de stavile. De aceea, vreme de câțiva ani, filmul a fost interzis. Realizatorilor li s-a reproșat că prea se lasă „înduioșați” de tradițiile noastre seculare. Când, însă, pelicula respectivă a obținut Premiul Festivalului unional de filme (Leningrad, 1977), ea a devenit una dintre lucrările de referință ale studioului „Telefilm-Chișinău”.

Alte două filme documentare *Cauza întregii vieți* (1975) și *Vocație* (1976) sunt narațiuni audiovizuale despre niște oameni simpli, care știu să sfințească locul unde s-au născut. Astfel, muncitoarea Maria Ghimpu, protagonista primului film, spune cu multă sinceritate că „Vița de vie se cultivă nu numai cu mâinile, ci și cu sufletul”. Axa dramaturgică a filmului *Vocație* se sprijină pe o „situație provocată”: întâlnirea înzestratului pedagog Valerian Condrea de la școala medie din satul Cotuijeni, raionul Florești cu promoția anului 1954.

Acumulând o bună și, principalul, o diversă experiență în domeniul filmului documentar și cel de ficțiune la studioul „Telefilm-Chișinău”, printre peliculele sale cele mai reușite nominalizând *Ornamente*, *Lumea copilăriei noastre*, *Cauza întregii vieți*, *Vocația ta*, *Casa noastră* ș.a., regizorul Ion Mija vine în anul 1983 la studioul „Moldova-film”, o instituție cinematografică la care, în fond, își va fructifica merituos talentul său de cineast-documentarist și, într-o oarecare măsură, pe cel legat de regia filmului de ficțiune – *Dansul efemer al dragostei* (1989) după un scenariu al scriitorului Andrei Strâmbeanu.

Debutul cineastului Ion Mija la studioul de creație „Moldova-film” se produce odată cu lansarea filmului documentar *Izvorul lui Ion C. Ciobanu* (1983) după un scenariu al scriitorului Mihail Hazin (imaginea: Valeriu Ciurea). Cum observă, judicios, filmologul Dumitru Olărescu, este pentru prima dată în istoria filmului de nonficțiune de la noi, când despre o personalitate de prim rang a vieții noastre publice,

protagonistul documentarului fiind scriitor și om de stat (Președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova și Deputat în Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice), se vorbea fără nici un fel de patetism găunos, scriitorul aflându-se mai tot timpul în ambianța unor consăteni – oameni simpli [4, p. 389]. Dacă ar fi să decodificăm mesajul acestui film documentar, încărcătura lui ideatico-estetică, ar trebui să ne punem întrebarea: „De ce realizatorii și-au intitulat astfel lucrarea?”. Răspunsul ni-l oferă chiar titlul filmului, sugerându-ne, în fond, că viața oamenilor simpli a reprezentat pentru scriitorul Ion Constantin Ciobanu dintotdeauna o sursă de inspirație, izvorul din care, metaforic vorbind, romanele sale își extrag seva dătătoare de viață autentică.

Din alt punct de vedere, documentarul respectiv a avut numai de câștigat prin faptul că a fost filmat nu color, ci alb/negru și încă într-o primăvară devreme, foarte mohorâtă. Această atmosferă aproape „expresionistă” a naturii se constituie, în subsidiar, într-o replică acidă la multiplele produse pseudopoetice (unii le ziceau documentare, dar erau niște reportaje „călduțe”) care invadaseră, literalmente, piața audiovizuală din acele timpuri (mai ales la televiziune).

O altă peliculă care aduce nota sa de originalitate în peisajul filmului nostru de nonficțiune este lungmetrajul documentar *Moldova – casă părintească* (1983, scenariul Gheorghe Malarciuc, imaginea Pavel Bălan), care n-a fost pe placul diriguitorilor din cinematografia națională și nu a mai obținut verdictul „bun de difuzare”. Vorba e că realizatorii au pornit de la un simbol sfânt pentru neamul nostru – casa părintească și l-au extrapolat la întreaga Moldovă. Iar pentru a-i da consistență narațiunii audiovizuale, au filmat o serie de microportrete ale unor oameni de calitate din diferite domenii ale vieții sociale. Conceptul în cauză a fost respins de *kulturnicii* din cinematografie. Am putea considera, din nou, că acest film este o replică implicată la versurile unui cântec foarte popular în acele timpuri și excesiv de mediatizat:

Moi adres ne dom i ne ulița

Moi adres Sovietskii Soiuz!

Aceste două rânduri ale refrenului, care răsunau aproape ostentativ în cântec, în traducere *ad litteram* înseamnă *Adresa mea nu este casa sau strada/ Adresa mea este Uniunea Sovietică!*

Până la lansarea faimoaselor sale documentare de autor despre problemele ecologice cu care ne confruntăm și la ora actuală – *Ce te legeni, codrule* și *Avut-am pământ* – regizorul Ion Mija a mai realizat două pelicule: filmul-portret *Eu sunt același semănător* (1984) despre învățătorul emerit Vasile Popușoi de la școala medie din satul Bardar (Ialoveni) și narațiunea filmică cu substrat filozofic *Viața omului nu-i ca floarea pomului* (1985).

Efervescența națională din zbuciumații și neuitații ani 1985-1989 a condus la legiferarea limbii române ca limbă de stat și revenirea la alfabetul latin, culminând cu proclamarea independenței Republicii Moldova la 27 august 1991. Încărcătura simbolică a acestor evenimente memorabile și-a pus amprenta și pe activitatea

studiourilor „Moldova-film” și „Telefilm-Chișinău”, în producțiile cărora, este vizibilă o întoarcere hotărâtă la rădăcinile ființei naționale, dar și o abordare mai tenace a problemelor acute cu care se confrunta societatea moldovenească în cadrul unui imperiu aflat într-o stare de disoluție irevocabilă.

Răsfoind ziarele vremii, putem să identificăm subiectele cele mai frecvente de pe agenda mass-mediei: pierderea identității naționale în urma unei inginerii sociale de tipul *homo sovieticus*, răsturnarea adevăratei scăări de valori etico-morale și culturale, dezechilibrarea raporturilor dintre om și mediul ambiant (agravarea problemelor ecologice) etc.

Ca întotdeauna, presa scrisă (mai ales, săptămânalul „Literatura și arta”) a fost o cutie de rezonanță mai puternică pentru aceste probleme stringente, însă și studiourile noastre cinematografice au încercat să le transpună în diferite formule audiovizuale. Astfel, la studioul „Telefilm-Chișinău” apar o serie întreagă de filme documentare care, mai mult sau mai puțin, se înscriu în aria tematică de mai sus, atât sub aspectul modului tranșant de disecare a problemelor abordate, cât și din punctul de vedere al calității resurselor expresive utilizate:

- *Mihai Eminescu* (1989) și *Dedicație lui Eminescu* (1990), o dialogie care este rodul unei strânse colaborări dintre regizorul și scenaristul Vladimir Plămădeală și redutabilul eminescolog Mihai Cimpoi;

- *Durerea apelor* (1989, regia Victor Bucătaru, scenariul Dumitru Olărescu), din care se desprinde un adevăr simplu, dar mereu neglijat: ocrotirea naturii (în cazul dat, a râurilor Moldovei) ține și de o ecologie a sufletului omenesc;

- *Despre barză, cuc și puii cucului* (1989, regia Valeriu Vedrașco), în care este tras un semnal profund de alarmă privind soarta copiilor abandonți;

- *Pășește pragul, țigane!* (1989, regia Veaceslav Sereda), unde lumea pitorească a acestei etnii conlocuitoare este decelată prin prisma problemelor cu care se confruntă Asociația „Fierarii” din Soroca;

- *Meridianul Prut* (1990, regia Vitali Calășnicov, scenariul Vadim Letov), o narațiune audiovizuală despre neasemuita sărbătoare de suflet „Podul de flori”;

- *Ard jucăriile* (1992, scenariul și regia Elena Iliș), despre conflictul transnistrean care este văzut dintr-un unghi mai puțin obișnuit – lumea copilăriei...

Însă impactul cel mai proeminent asupra conștiinței publice naționale și internaționale a fost determinat de trilogia *Ce te legeni, codrule* (1985, regia Ion Mija), *A fost apa* (1987, regia Valeriu Vidrașcu) și *Avut-am pământ* (1988, regia Ion Mija), precum și de documentarul de investigație *Sunt acuzați martorii* (1988, regia Anatol Codru), un adevărat film-monografie dedicat bătrânului nostru fluviu Nistru, în care problemele ecologice acumulate de-a lungul anilor își regăsesc admirabile echivalențe audiovizuale cu puternice rezonanțe sociale și politice.

Lungmetrajul documentar *Sunt acuzați martorii* a avut parte de o receptare extraordinară, inclusiv în presa timpului, fiind încununat cu *Grand Prix* la Festivalul

Cinematografic Internațional EKO-90 din Ostrava, Cehoslovacia (1990), iar autorilor filmului, Dumitru Olărescu și Anatol Codru, le-a fost decernat Premiul de Stat al Republicii Moldova în același an.

Să ne referim la creațiile cinematografice ale regizorului Ion Mija. Dacă vom compara cele două pelicule din trilogia menționată – *Ce te legeni, codrule* și *Avut-am pământ*, vom observa, mai întâi, că ele sunt realizate la un interval de 2-3 ani și în diverse formule stilistice. Primul documentar se înscrie perfect în linia „filmului poetic de nonficțiune”, un fenomen estetic moldovenesc deosebit de original în contextul fostei cinematografii sovietice (și nu numai), deschizători de drum, fiind redevabilii noștri scriitori și cineaști Vlad Ioviță (*Fântâna, Piatră, piatră...*) și Gheorghe Vodă (*Nunta, De-ale toamnei*), pe când cel de-al doilea film este, mai degrabă, un documentar de investigație (nu este deloc întâmplătoare prezența regizorului Ion Mija, în spațiul cadrului, în ipostază de reporter).

Scriind despre filmul *Ce te legeni, codrule*, dramaturgul și publicistul Val Butnaru menționează pertinent că, cineastul Ion Mija a realizat o sinteză bine articulată dintre „faptul documentar și imaginea artistică” care, finalmente, constituie condiția *sine qua non* a oricărei opere de artă [2]. Valențele poetice ale acestei narațiuni cinematografice au o tonalitate baladescă, fiind întregite de acordurile nemuritoare ale vechii melodii populare *Prin pădurea bradului...* (interpretată la armonică de bătrânul pădurar Dumitru Ciobanu) și de vocea inconfundabilă a compozitorului și cântărețului Ion Aldea Teodorovici. Încă o mențiune specială. Genericul de început al filmului este o adevărată bijuterie audiovizuală, în care imaginea copacilor din codrii seculari parcă nu-și găsește „astămpăr” (operator Iulian Florea), iar tonalitatea gravă din inspiratul cântec al lui Ion Aldea Teodorovici „modelează” magistral orizontul de așteptare al spectatorilor.

Nucleul ideatic al acestui film documentar are, în prim-plan, destinul lui Dumitru Ciobanu – pădurar de vocație –, dar nu un silvicultor oarecare. De aceea, când tehnicianul silvic doboară cu necruțătorul lui fereastră electric „Drujba” un stejar secular (la comanda unui funcționar din partea locului), bătrânul îl întreabă: „Nu ți-e milă?”, răspunsul fiind uluitor, de necrezut: „Mi-i jăli, dar așa a fost *prikazu*”. Cu totul emoționantă este secvența în care pădurarul cântă la simpla lui armonică celebra noastră melodie *Prin pădurea bradului*, iar cerboica se lasă înduioșată de aceste semnale muzicale, dându-ne de înțeles că, pentru a asigura un echilibru trainic între om și natură, este nevoie nu doar de impresionante resurse financiare, ci și de mult suflet.

Cadrelor pline de un îmbietor „verde matern” și de o atitudine grijulie față de viețuitoarele pădurii alternează, prin contrast, cu imagini în care cruzimea braconierilor pare să nu aibă niciun fel de stăvilă, iar tăierea arborilor seculari îți creează impresia că a devenit deja o normă. După o defrișare nechibzuită a pădurilor noastre s-au înmulțit alunecările de teren, iar secvențele despre prăbușirea unui cimitir sunt, pur și simplu, cutremurătoare... Întrezărim în acest documentar, cu multiple subînțelesuri, și

anumite diferențe de mentalitate (tacite) între bătrânul pădurar Dumitru Ciobanu și feciorii săi, care sunt mult mai pragmatici și au un discurs oarecum superficial, care s-a mai făcut auzit în filmele noastre. Fiica-pictoriță e mai sinceră, poate din considerentul că pădurea e văzută, în primul rând, ca sursă de inspirație pentru o viitoare carieră de artist plastic.

În perioada anilor 1989-1990, regizorul Ion Mija revine la studioul „Telefilm-Chișinău”, unde realizează un documentar de problemă – *Dincolo de circ* (1989, scenariul Vladimir Țesliuc, imaginea Silviu Dabija), care capătă o rezonanță destul de largă. Acest film pune în lumină o realitate amară: în preajma cercului – o clădire cu o arhitectură destul de impunătoare – se află niște cocioabe dărăpănate, din vremuri imemorabile, iar oamenii abia dacă mai cred în cuvântul autorităților că ele vor fi demolate.

Din păcate, la începutul anilor '90 ai secolului XX, studioul „Telefilm-Chișinău” își încetează activitatea, producția de filme fiind reluată, parțial, în 2005. În situația respectivă, Ion Mija fondează Studioul Independent „AVE-FILM”, realizând în anii (1990-2000) multe pelicule care s-au impus în conștiința publicului cinematografic de la noi. Este vorba, în primul rând, de filmele documentare *Transnistria – durere și speranță*, *No problem*, *Și venit-au ploii negre*, ultimul fiind despre consecințele catastrofale de la Cernobîl.

Prin viziunile sale înnoitoare în filmul de nonficțiune din Republica Moldova, regizorul Ion Mija a contribuit meritos la perpetuarea filonului poetic din filmele documentare ale generației de aur din cinematografia noastră – Vlad Ioviță, Gheorghe Vodă, Pavel Bălan, Anatol Codru – care, în fond, a devenit o marcă distinctivă a filmului național.

Referințe bibliografice:

1. Andon V. Filmul televizat moldovenesc. Studiu istoric (1960-1990). Chișinău: Compania „Teleradio-Moldova”, 2007.
2. Butnaru V. Regizorul Ion Mija. În: *Natura*, 2001, nr. 12.
3. Mardare A. Lumina aștrilor cărunți. Culegere de interviuri cu veterani ai Companiei TELERADIO-MOLDOVA. Chișinău: Universul, 2001.
4. Plămădeală A.-M., Olărescu D., Tîpa V. Arta cinematografică din Republica Moldova. Chișinău: Grafema Libris, 2014.
5. Turea V. Ion Mija: să compunem cu camera de luat vederi. În: *Moldova*, 1980, nr. 7.